

Ewa Walińska*

**ROCZNY RAPORT FINANSOWY
W ŚWIETLE NOWYCH REGULACJI RACHUNKOWOŚCI**

Proces zmian w polskiej rachunkowości, ogólnie rzecz biorąc, winien polegać na adaptacji rozwiązań stosowanych w krajach o gospodarce rynkowej. W ten bowiem sposób, dzięki stworzeniu zrozumiałego dla obcego kapitału języka biznesu, jakim jest rachunkowość, Polska ma szanse powrotu do gospodarki europejskiej (dołączenia do zintegrowanej gospodarki rynkowej).

W takim celu został opracowany nowy akt prawny dotyczący rachunkowości, Rozporządzenie Ministra Finansów z 15 stycznia 1991 r. w sprawie zasad prowadzenia rachunkowości. Powstaje pytanie, czy spełnił on oczekiwania środowiska rachunkowców, a zatem czy do końca inkorporuje polski system rachunkowości w rozwiązania krajów zachodnich.

Oczywisty jest fakt, że nie można bez zastrzeżeń aplikować wszystkich rozwiązań państw o reżimie rynkowym i należało zachować własne rozwiązania, chociażby ze względu na specyfikę polskiej gospodarki (m. in. brak rozwiniętego rynku kapitałowego, instytucji giełdowych, silnych organizacji profesjonalnych rachunkowców oraz struktura własności). Czy jednak wykorzystano wszystkie doświadczenia innych krajów, które są obecnie możliwe do przyjęcia w Polsce, czy rzeczywiście wyraźnie określono nowe funkcje rachunkowości, czy zmiany w polskiej rachunkowości są faktycznie tak duże, jak mówi się o tym w u z a s a d n i e n i u rozporządzenia?

* Mgr, asystent w Katedrze Rachunkowości UL.

Opracowanie niniejsze ma na celu porównanie nowych regulacji rachunkowości polskiej z rozwiązaniami przyjętymi w krajach zachodnich w kwestii ogólnej, ale można powiedzieć kluczowej, jaką jest sporządzanie i prezentacja rocznego raportu finansowego z działalności podmiotu gospodarczego. Jest to sygnalizacja problemu, którego znaczenie będzie wzrastało w miarę przechodzenia do gospodarki rynkowej i postępu procesu prywatyzacji, ze względu na poszerzenie się grupy odbiorców informacji o działalności podmiotów, w tym głównie obecnych i potencjalnych inwestorów. Powierając firmie swój kapitał będą oni zainteresowani w wynikach jej działalności. Bez względu na formę organizacyjno-prawną podmiotu gospodarczego (spółka z o.o., spółka akcyjna, jednoosobowa spółka Skarbu Państwa, joint-ventures) potrzeba sporządzania takich raportów zaistnieje i już teraz należy pomyśleć o rozwiązaniu tej kwestii. Jeśli chcemy być wiarygodni i zdobyć zaufanie rodzimych i zagranicznych inwestorów, musimy przyswoić sobie podstawowe zasady obowiązujące w gospodarce rynkowej, a do takich z pewnością należy sporządzanie rocznego raportu finansowego.

Podstawowe różnice między polską a zachodnią rachunkowością wynikają z odmiennej bazy społeczno-gospodarczej, na której została ona ukształtowana. Różnice te najlepiej można zaobserwować na wyjściu systemu informacyjnego rachunkowości, którym są sprawozdania finansowe. Różny jest przede wszystkim układ sprawozdań, poszczególne pozycje i ich treść ekonomiczna. Fakt ten wynika ze specyfiki gospodarki, a zatem w tym względzie nie można mieć - przynajmniej w obecnej chwili - większych zastrzeżeń, tym bardziej że zmiany w owym zakresie są dostrzegalne. Ponadto z pewnością w miarę rozwoju gospodarki rynkowej nastąpi weryfikacja treści i układu informacji w sprawozdaniach (choćby ze względu na problem konsolidacji, przeliczeń walutowych, leasingu itp.).

Inną różnicą ogólniejszej natury jest odmienne podejście do funkcji rachunkowości. Dopóki nie zostaną wyraźnie określone cele, zadania i funkcje rachunkowości, nie będzie podstawy i uzasadnienia formułowania określonych wymagań pod jej adresem. A zatem przede wszystkim należy odpowiedzieć na pytanie, komu ma służyć rachunkowość, zdefiniować jej odbiorców i ich potrzeby informacyjne. W rozporządzeniu za podstawowego odbiorcę sprawozdań finansowych (a więc rachunkowości) uznano Urząd Skarbowy, w dalszej ko-

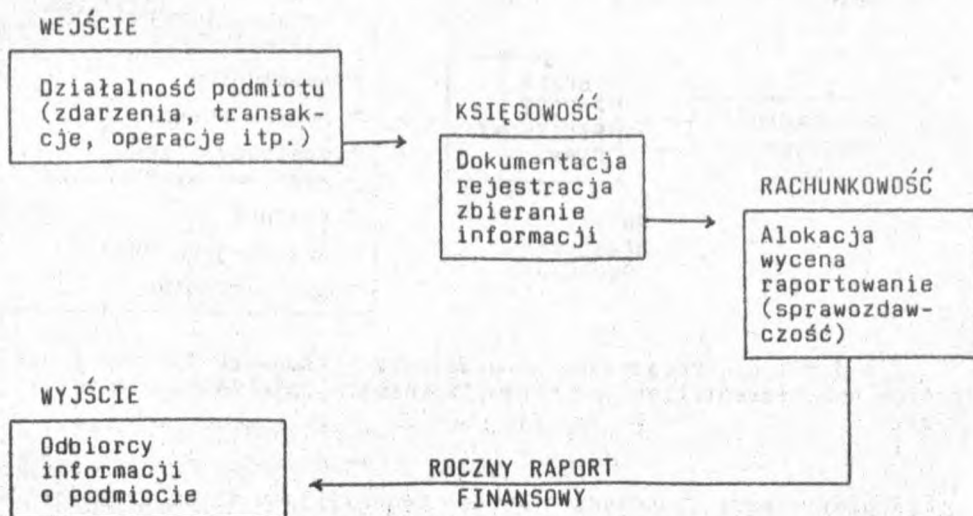
lejności organy statystyczne i wreszcie "właściwe osoby fizyczne i prawne", nie definiując dokładnie o kogo chodzi i nie podając celu przedkładania sprawozdań finansowych.

W gospodarce rynkowej rachunkowość określana jest jako "pomost" między podmiotem prowadzącym działalność gospodarczą a odbiorcami informacji o rezultatach tej działalności, a zatem jej głównym zadaniem jest przetłumaczenie działań podmiotu na zrozumiały język finansowy, w celu przygotowania sprawozdań i raportów finansowych dla szerokiego grona jej odbiorców.

Na ogół wyróżnia się sześć podstawowych funkcji rachunkowości: trzy z nich - dokumentacja, rejestracja i zbieranie danych - mogą być opisane jako księgowość lub zbieranie i przetwarzanie informacji, trzy pozostałe, czyli alokacja, wycena i raportowanie, jako rachunkowość sensu stricto. Księgowość jest zatem techniką prowadzenia zapisów, opartą na zasadzie podwójnego zapisu i dostarcza podstawowych informacji dla rachunkowości (schemat 1).

S c h e m a t 1

Funkcje rachunkowości

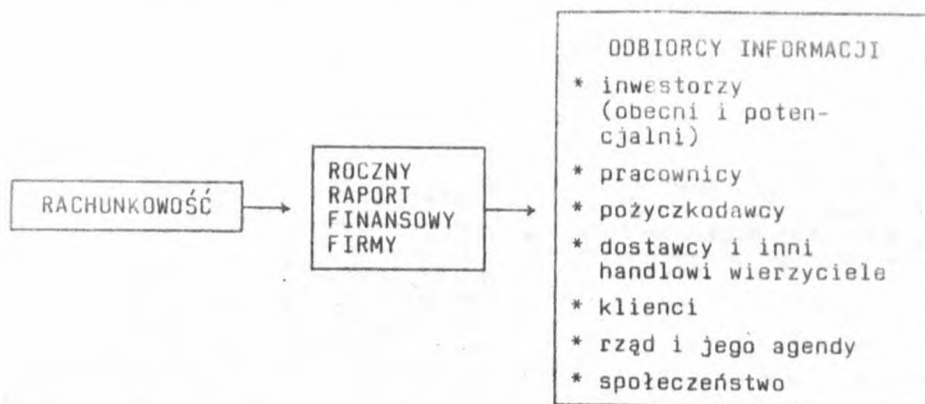
Ź r ó d ł o: Opracowano na podstawie: T. L e e, Company Financial Reporting, Chapman and Hall, London 1987, s. 12.

Rachunkowość na bazie księgowości jest odpowiedzialna za alokację, wycenę, przygotowanie danych do raportów i sprawozdań finansowych oraz ich sporządzenie. Wymaga ona zatem wiedzy i doświadczenia, które gwarantują, że przedstawione w raporcie końcowym informacje są odpowiedniej jakości.

Rachunkowiec sporządzający sprawozdania finansowe musi zatem znać zasady wyceny, dopuszczalne metody amortyzacji majątku, zasady ujawniania informacji w sprawozdaniach itp., czyli to co określa się mianem polityki rachunkowości. Dopiero gdy spełnia on te warunki, może zebrać informacje dostarczane przez rachunkowość i zaprezentować je w rocznym raporcie finansowym swojej spółki, zaspokajając w ten sposób potrzeby informacyjne odbiorców rachunkowości, osiągając niniejszym cel postawiony przed systemem rachunkowości (schemat 2).

S c h e m a t 2

Odbiorcy sprawozdań i raportów finansowych

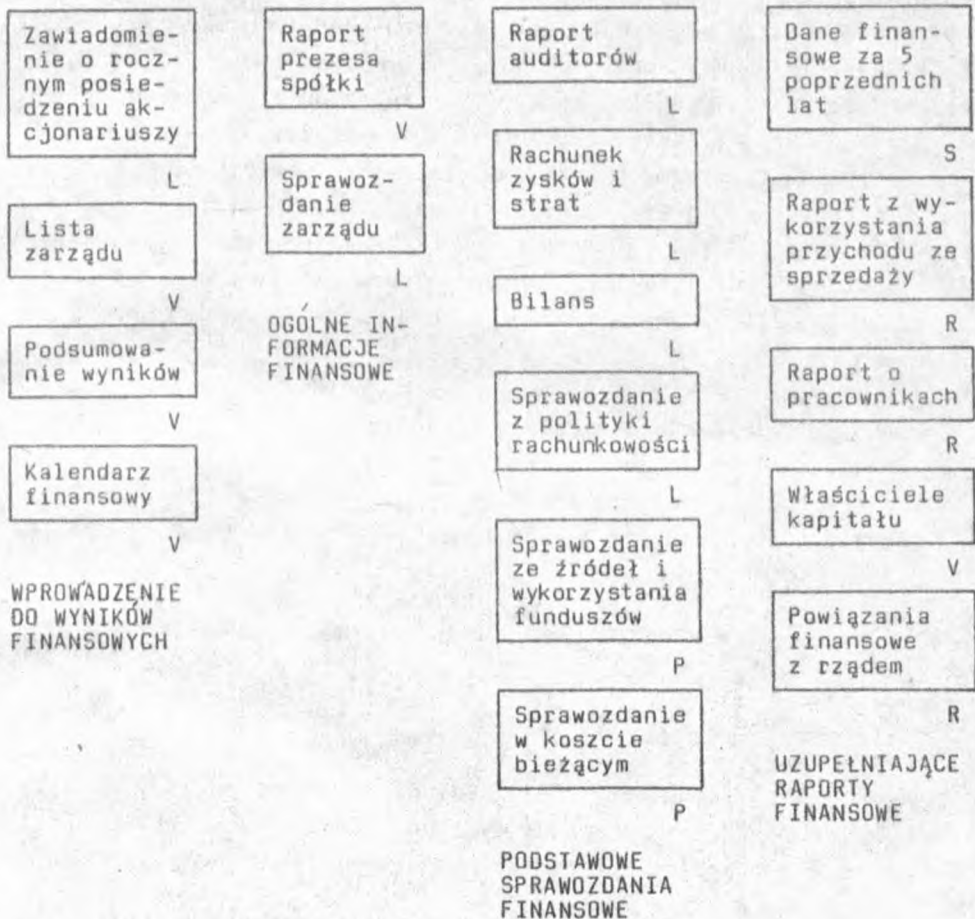
Ź r ó d ł o: Opracowano na podstawie Framework for the Preparation and Presentation of Financial Accounting, IASC, [b.m.w.], 1989.

Roczny raport finansowy (annual report) jest to zbiór raportów i sprawozdań finansowych, obszerny pakiet informacji, które w sposób najbardziej kompletny opisują działalność spółki.

W polskiej rachunkowości pojęcie "raport" nie funkcjonuje, mówimy o sprawozdaniach finansowych, a nie o raportach finansowych.

S c h e m a t 3

Struktura rocznego raportu w UK

gdzie:

- L - wymagania prawne (Companies Act)
- P - wymagania organizacji profesjonalnych
- R - zalecenia organizacji profesjonalnych
- S - wymagania giełdy
- V - dobrowolne

Źródło: L e e, Company..., s. 4.

W terminologii zachodniej istnieje rozróżnienie między raportem (report) a sprawozdaniem (statement lub account) - sprawozdanie jest obligatoryjne i musi być zweryfikowane przez niezależnych auditorów, podczas gdy raport takiej weryfikacji nie wymaga.

We wszystkich krajach o gospodarce rynkowej spółki są zobligowane do prezentacji swoich rocznych rezultatów finansowych. Forma, treść, układ i zakres informacji są uzależnione od wielu czynników i odmienne w różnych krajach. Zależą od wielkości i typu spółki, specyfiki jej działalności, tradycji kraju itp.

Różne mogą być również organy regulujące w tym zakresie. W Wielkiej Brytanii np. istnieje prawne zobowiązanie spółek do sporządzania raportu rocznego, który zwykle podzielony jest na kilka odrębnych części:

- wprowadzenie do wyników finansowych spółki;
- ogólne informacje o wynikach finansowych,
- podstawowe sprawozdania finansowe,
- uzupełniające raporty finansowe.

Zawartość poszczególnych części przedstawia schemat 3.

1. WPROWADZENIE DO WYNIKÓW FINANSOWYCH

Z a w i a d o m i e n i e o r o c z n y m p o s i e d z e n i u a k c j o n a r i u s z y informuje o dacie spotkania, przedmiocie i porządku obrad (zatwierdzenie rocznego raportu finansowego, uchwalenie wysokości dywidendy, udzielenie absolutorium dotychczasowemu zarządowi spółki lub jego zmiana itp.).

L i s t a d y r e k t o r ó w (z a r z ą d u) s p ó ł k i zawiera nazwiska oraz stanowiska i funkcje pełnione przez członków zarządu spółki.

P o d s u m o w a n i e w y n i k ó w f i n a n s o w y c h za dany rok jest pierwszym wskaźnikiem w raporcie, mówiącym o tym, jak powodziło się spółce, wyrażającym w wielkościach liczbowych wielkości ekonomiczno-finansowe. Zwykle zawiera ono dane o sprzedaży, wysokości zysku i dywidendy w przeliczeniu na jedną akcję.

K a l e n d a r z f i n a n s o w y informuje, kiedy zostaną ogłoszone ostateczne wyniki finansowe i kiedy wypłacone będą dywidendy.

2. OGÓLNE INFORMACJE FINANSOWE

Raport prezesa spółki jest podsumowaniem działalności spółki w ciągu roku, jej wyników finansowych, rentowności, zyskowności itp. Wyjaśnia wszelkie przyczyny zmian w wielkości sprzedaży, zysku, kosztach i pozostałych wielkościach ekonomicznych. Ocenia działalność badawczo-rozwojową, politykę socjalną oraz politykę zewnętrzną spółki. Ponieważ raport ten nie jest weryfikowany przez niezależnych auditorów, jego forma i szczegółowość informacji są dowolne i zależą od wyboru prezesa.

Sprawozdanie z zarządu. Rada zarządu jest prawnie zobligowana do ujawnienia akcjonariuszom spółki informacji m. in. o:

- znaczących zmianach w poziomie i strukturze aktywów,
- szczegółach nabycia nowych akcji,
- sprzedaży z działalności operacyjnej,
- wielkości dotacji,
- dywidendach,
- zarządzie,
- wysokości kapitału znajdującego się w posiadaniu członków zarządu,
- zadłużeniu firmy.

Zadaniem zarządu w tym sprawozdaniu jest przedstawienie rzetelnego (fair) obrazu pozycji spółki z uwzględnieniem ważnych zdarzeń, które wystąpiły po dacie sporządzenia bilansu oraz prognoz przyszłego rozwoju i działalności badawczo-rozwojowej spółki.

3. PODSTAWOWE SPRAWOZDANIA FINANSOWE

Rachunek strat i zysków oraz bilans - treść i forma tych sprawozdań jest ściśle określona przez Prawo Spółek (Companies Act).

Noty do sprawozdań finansowych stanowią wyjaśnienie do poszczególnych pozycji w sprawozdaniach.

Sprawozdanie z polityki rachunkowości informuje czytelnika raportu, na podstawie jakich

zasad rachunkowości, zasad wyceny i dodatkowych założeń sporządzone zostały sprawozdania finansowe.

Sprawozdanie ze źródeł i wykorzystania funduszu opisuje zmiany w źródłach i wykorzystaniu funduszu w ciągu okresu. Pomimo że nie jest wymagane przez prawo, tylko przez organizacje środowiskowe, musi podlegać weryfikacji przez niezależnych biegłych.

Sprawozdanie w koszu bieżącym (efekt ostatnich wymagań organizacji profesjonalnych) uwzględnia wpływ inflacji na wyniki działalności i zasoby spółki. Pokazuje zysk i pozycję finansową spółki po dokonaniu korekt z tytułu różnic inflacyjnych.

4. UZUPEŁNIAJĄCE RAPORTY FINANSOWE

Dane finansowe za 5 poprzednich lat obejmują m. in. sprawozdanie ze sprzedaży, zyski, kapitał zaangażowany w działalności spółki. Te informacje uzupełniane są przez dodatkowe raporty wymagane przez organizacje profesjonalne.

Raport z wykorzystania przychodów ze sprzedaży pokazuje, jaką część przychodu wykorzystano na pokrycie kosztów produkcji i usług, kosztów płac, kosztów z tytułu planów emerytalnych, różnych podatków, odsetek, a jaką część zatrzymano i przeznaczono na rozwój działalności spółki.

Raport o pracownikach zawiera informacje o liczbie zatrudnionych, ich kwalifikacjach, wiedzy i doświadczeniu, zarobkach, udziale w zyskach i planach emerytalnych.

Raport o właścicielach (kapitału) dostarcza informacji o wszystkich inwestorach w szerokim tego słowa znaczeniu, a więc o akcjonariuszach, pożyczkodawcach, bankach.

Raport o powiązaniach finansowych z rządem informuje o rodzajach i kwotach podatków.

Po zapoznaniu się z angielskim wzorcem rocznego raportu finansowego przyjrzymy się, jak ten problem został rozwiązany w prawo-

dawstwie polskim. Do tej pory aktem normatywnym, do którego można dokonać odniesień jest Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie zasad prowadzenia rachunkowości. Akt ten nie wymaga, co więcej, nawet nie zaleca sporządzania raportu rocznego. Wszystkie podmioty mają obowiązek sporządzania jedynie dwóch sprawozdań finansowych, czyli rachunku wyników i bilansu oraz bardzo krótkich uzupełnień do nich. Spółki z o.o. i akcyjne są zobowiązane do dołączania do sprawozdań finansowych sprawozdania z działalności spółki (powstaje pytanie, czy bilans i rachunek wyników są sprawozdaniami z działalności spółki, czy też nie). Sprawozdanie takie powinno przedstawiać:

- sytuację gospodarczą i finansową spółki,
- przewidywane kierunki rozwoju (rezultaty prac badawczo-rozwojowych oraz skutki inwestycji),
- stan i zmiany w majątku trwałym,
- wielkość i rodzaj kapitałów,
- możliwości płatnicze,
- wartość nominalną nabytych akcji własnych,
- sytuację kadrową spółki.

Jak widać wymagane są pewne informacje, a nie konkretnie nazwane raporty czy zestawienia. Brak jest stanowiska na temat formy, w jakiej powinny być one przedstawione - czy mają to być zestawienia liczbowe, czy wyjaśnienia opisowe. Bardzo nieprecyzyjnie określono poszczególne wymagania, np. co należy rozumieć pod pojęciem "sprawozdanie z sytuacji gospodarczej i finansowej spółki"? Przecież rachunek wyników i bilans są takimi sprawozdaniami. Może chodzi o dodatkowe sprawozdania, jeśli tak, to jakie? Co dokładnie należy rozumieć pod pojęciem "możliwości płatnicze", czy należy wyliczyć wskaźniki, czy sporządzić sprawozdanie z przepływów pieniężnych?

A zatem pierwszym zarzutem jest brak precyzji w formułowaniu wymagań. Kolejnym brak wymagania dotyczącego obowiązku publikacji sprawozdań. Jest to oczywiście bardzo konsekwentne w stosunku do wcześniejszych części dokumentu. Jeżeli bowiem na początku nie określa się odbiorców informacji dostarczanych przez rachunkowość, czyli w rezultacie odbiorców sprawozdań finansowych, to problem publikacji nie istnieje. Zamiast niego przewidziano obowiązek przekazywania sprawozdań finansowych w pierwszej kolejności Urzę-

dowi Skarbowemu, w drugiej "właściwym osobom fizycznym i prawnym, organom statystyki państwowej lub urzędom określonym w odrębnych przepisach czy statucie". Sformułowania użyte w tym ustępie są dalece nieprecyzyjne. Kto to jest bowiem "właściwa osoba prawna, fizyczna", czy chodzi o akcjonariuszy, pożyczkodawców, pracowników, banki? Jak należy interpretować zapis o odrębnych przepisach czy statucie w stosunku do urzędów, czy oznacza to, że zostaną wydane odrębne przepisy dotyczące odbiorców sprawozdań, czy że podmioty same będą określać w swoim statucie odbiorców?

Podsumowując, nieprecyzyjnie sformułowane wymagania, co do treści dodatkowych dokumentów oraz dowolność w zakresie ustalania odbiorców (oczywiście poza urzędami skarbowymi i organami statystycznymi) może spowodować, że ich wartość informacyjna będzie niewielka i że nie wszyscy zainteresowani odbiorcy będą mieli do nich dostęp. Oczywiście nie chodzi o sztywne i bardzo szczegółowe ustalenia, ale pewne minimum informacji, ujętych w określonej strukturze i o pewne gwarancje dla odbiorców.

Problem, czy i w jakim zakresie wymagania w stosunku do zawartości raportu rocznego powinny znaleźć się w rozporządzeniu jest otwarty. Swoje stanowisko w tej sprawie powinny zająć organizacje zawodowe, środowiska naukowe oraz giełda. Stowarzyszenie Księgowych w Polsce do tej pory nie wyraziło oficjalnie zdania na ten temat, środowiska naukowe od dawna problem sygnalizują. Najwięcej osiągnięto w Komisji Papierów Wartościowych, przygotowując Prospekt Emisyjny Papierów Wartościowych Wprowadzanych do Publicznego Obrotu oraz precyzując wymagania w odniesieniu do raportów bieżących i okresowych emitentów papierów wartościowych do publicznego obrotu (Dz.U. KPW nr 2, poz. 46).

Raporty okresowe obejmują raporty kwartalne, roczne i półroczne. Raport kwartalny powinien zawierać co najmniej takie dane za kwartał, jak wartość sprzedaży, zysk (strata) przed i po opodatkowaniu. Nie jest określona szczegółowa jego forma, jedynie jest wymagane, aby jego forma umożliwiała porównywanie danych przedstawianych dla danego kwartału z danymi przedstawionymi dla analogicznego kwartału roku poprzedniego, które to dane muszą być również w tym raporcie zawarte.

W przypadku półrocznego raportu wymagane są półroczne sprawozdania finansowe przejrzane przez biegłych rewidentów oraz sprawoz-

dania opisowe zarządu lub innego prawnego przedstawiciela podmiotu. Podobnie jak w raporcie kwartalnym, jego forma powinna zapewniać porównywalność z analogicznymi danymi za poprzedni rok, które to dane muszą być przedstawione w tym raporcie.

Forma prezentacji i zakres sprawozdań finansowych, przez które rozumie się bilans, rachunek wyników i rachunek przepływów finansowych, są ściśle określone i zgodne z warunkami sprecyzowanymi w załączniku nr 2 i 3 do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 lipca 1991 r. w sprawie szczegółowych warunków, jakim powinien odpowiadać prospekt papierów wartościowych wprowadzanych do publicznego obrotu (Dz. U. nr 71, poz. 308). Forma sprawozdania opisowego zarządu, które stanowi jeden z elementów półrocznego raportu emitenta nie jest określona, a Uchwała stanowi, że powinna ona zawierać komentarz słowny na temat podstawowych wielkości ekonomiczno-finansowych, opis czynników mających wpływ na działalność emitenta i osiągnięte przez niego wyniki finansowe w okresie sprawozdawczym.

W stosunku do rocznego raportu emitenta wymagania w porównaniu z wymaganiami dotyczącymi półrocznego raportu rozszerzane są o obowiązek dołączenia opinii biegłego rewidenta o sprawozdaniach finansowych oraz raportu z badania sprawozdań finansowych.

5. ZAKOŃCZENIE

Problem sporządzania i publikacji rocznych raportów w Polsce jest problemem nowym. Najpierw należy uświadomić sobie potrzebę ich sporządzania przez wszystkie podmioty. Ponadto trzeba ustalić:

- minimum informacji, które zawarte byłyby w raporcie,
- strukturę raportu,
- kto, w jakim zakresie i w jaki sposób powinien decydować o wyżej wymienionych elementach?

Następnym etapem będzie rozwiązanie kolejnych problemów typu komunikatywność, zrozumiałość, szczegółowość ujawnianych informacji itp.

Jeżeli bowiem chcemy rozwijać rynek kapitałowy, dążyć do gospodarki rynkowej. tych problemów nie unikniemy.

Ewa Walińska

ANNUAL FINANCIAL STATEMENT IN THE LIGHT
OF NEW ACCOUNTING REGULATIONS

If the Polish economy is to be reliable and win confidence of domestic and foreign investors it must adopt principles binding in the market economies, and especially principles guiding the compiling of an annual report. In all the market economy countries, companies are obliged to present their annual financial effects in the annual report.

Of interest here may be a model of an annual report compiled by companies in Great Britain, although the Association of Accountants in Poland and other professional organizations have not expressed their opinion of this subject so far, while the scientific circles have been signalling this problem for a long time.